Over vrouw, man, en ambt

Briefwisseling Margriet Gosker en Dolf te Velde in juli 2019

Ambt M/V: een aantal bezwaren door Dolf te Velde

De afgelopen kleine twee jaar mocht ik in verschillende gemeentes een lezing houden op een avond over 'M/V en ambt'. Nu die reeks wat lijkt op te drogen, plaats ik het verhaal (korte versie) hier op mijn blog.

Het thema 'Man/vrouw en ambt' is breed en complex. Je kunt er veel verschillende verhalen bij houden en van allerlei kanten vragen stellen. De concrete aanleiding zijn nu de besluiten die de synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in 2017 nam. Ik begin even met een stapje terug. Hoe kunnen we deze besluiten interpreteren? Ik stel die vraag eerst wat globaal, van een afstandje. Je kunt op minstens drie manieren naar het geheel kijken. De synode zegt: het is bijbels verantwoord om ook de vrouwen in de ambten te laten dienen. Als je dat letterlijk neemt, zul je dus naar de aangevoerde bijbelse gronden kijken: zijn die overtuigend en afdoende om deze conclusie te trekken? Je zou de besluiten ook kunnen opvatten in de zin van "We komen er niet eenduidig uit, maar we willen nu toch een beslissing nemen, en dus doen we maar dit." Een verlegenheidsoplossing dus, om in een langlopende discussie toch de knoop door te hakken. Tot op zekere hoogte zou ik dat kunnen volgen, ook al ben ik van de gemaakte keuze niet overtuigd. Maar als je let op de toon van de synodebesluiten en de communicatie er omheen, dan lijkt dat niet op een verlegenheidsoplossing. Niet in de officiële teksten, maar wel in de gesprekken er omheen, kom je soms nog een andere benadering tegen. Dan zeggen mensen: moet je dat eigenlijk wel willen, om op grond van de Bijbel dit vraagstuk op te lossen? Wij leven nu eenmaal in een andere cultuur, en in die cultuur kun je 't als kerk niet maken om vrouwen dit recht te onthouden. Laat de Bijbel er alsjeblieft buiten! Soms proef je een onderlaag die te maken heeft met emancipatie, met de rechten van vrouwen die eeuwenlang met voeten getreden zijn, zoals sommigen zeggen. Dan wordt de vraag naar 'de vrouw in het ambt' een strijd tussen de seksen. Als het M/V-besluit deze strekking zou hebben, dan moeten we een heel ander gesprek voeren … Voor de rest van mijn verhaal ga ik uit van de eerste benadering, en dan wil ik graag drie punten naar voren brengen. Allereerst iets over het bijbelse onderwijs over man/vrouw en hun onderlinge verhouding. Vervolgens iets over 'ambt' en 'ambten'. Tenslotte iets over de vraag, hoe wij in dit onderwerp met de Bijbel omgaan.

Het bijbelse onderwijs over man/vrouw.

In de bezinning van de afgelopen ruim tien jaar is terecht een breder plaatje naar voren gekomen. Bijvoorbeeld prof. Erik de Boer heeft in zijn boek *Zij aan zij* laten zien dat de Bijbel in Oude én Nieuwe Testament op heel veel manieren over positie en inzet van vrouwen in de dienst van God spreekt. Je kunt de bijbelse lijn niet eenduidig op de formule brengen van 'de man is hoofd, de vrouw is hulp', of 'de man geeft leiding, de vrouw is ondergeschikt'. Bovendien is van belang dat wij onze fundamentele identiteit vinden in Christus. De bekende tekst uit Galaten 3:27-28 is hier leidend, ook als het gaat om ons man-zijn of vrouw-zijn. Wij hebben onze diepste identiteit niet in het feit dat we man of vrouw zijn, maar onze identiteit ligt in Christus. Dat betekent dat we ons ook niet hoeven te profileren of sterk maken voor onze sekse of gender. Tegelijk blijft er in het Nieuwe Testament iets zichtbaar van onderscheid in taken, verantwoordelijkheden en posities van mannen en vrouwen. Nergens in het Nieuwe Testament verdwijnt dat uit beeld. Als Christus ons komt verlossen, en als zijn evangelie in ons leven komt, dan worden we wel van de zondige en verkeerde elementen in de onderlinge omgang verlost, de vloek die sinds Genesis 3 ligt op de relatie tussen man en vrouw (zie bijvoorbeeld het artikel "Verstoorde relatie" door Egbert Brink) wordt opgeheven, maar de verhoudingen zélf waarin wij leven (ouder – kind, man – vrouw, slaaf – heer) worden niet ongedaan gemaakt. Veeleer kun je zeggen dat in alle brieven van de apostelen juist deze basisrelaties met kracht bevestigd worden. Het is goed om je plek in te nemen juist als man of vrouw, als ouder of kind, als heer of slaaf. Wel worden onze onderlinge verhoudingen van binnenuit vernieuwd, omdat we elkaar

leren zien en leren aanvaarden vanuit onze verbondenheid in Christus. Als voorbeeld een stukje uit Kolossenzen 3:18-24. 18 Vrouwen, erken het gezag van uw man, zoals past bij uw verbondenheid met de Heer. 19 Mannen, heb uw vrouw lief en wees niet bitter tegen haar. 20 Kinderen, gehoorzaam je ouders in alles, want dat is de wil van de Heer. 21 Vaders, vit niet op uw kinderen, want dat maakt ze moedeloos. 22 Slaven, gehoorzaam uw aardse meester in alles, niet met uiterlijk vertoon om bij de mensen in de gunst te komen, maar oprecht en met ontzag voor de Heer. 23 Wat u ook doet, doe het van harte, alsof het voor de Heer is en niet voor de mensen, 24 want u weet dat u van de Heer een erfenis als beloning zult ontvangen-uw meester is Christus!

Hier zie je beide kanten heel mooi naast elkaar staan: onze eenheid in Christus verbindt ons met elkaar. Dit relativeert: je kunt jezelf en anderen nooit helemaal vastzetten in de maatschappelijke rol of positie ten opzichte van elkaar. Je bent nooit alleen maar vader, of vrouw, of slaaf. Tegelijk geeft Paulus voor ieder mens in de verschillende relaties waarin hij/zij staat specifieke aanwijzingen voor wat dit betekent. Die posities kun je niet zomaar omdraaien. Mijns inziens moeten we dit element dus vasthouden in hoe we de ambten – als een bijzonder soort functie in de kerk – vormgeven. Binnen dit geheel kom je dan uit bij de zogenoemde 'zwijgteksten': 1 Korinte 14:34-35, en 1 Timoteüs 2:11-14. Het is wel wat jammer, en ook onnodig, om deze teksten geïsoleerd te laten staan. Dan kun je de indruk krijgen dat de hele strekking van het NT in de richting van gelijke rechten voor vrouwen en mannen gaat, en dat je dan opeens – jammer maar helaas! – met deze twee spelbrekers te maken krijgt. Ik denk dat het anders ligt: wat Paulus in deze teksten als aanwijzingen geeft, is het topje van de ijsberg. Hieronder ligt een constante lijn die de Bijbel aangeeft over de verhouding van mannen en vrouwen, een lijn die teruggaat op Gods oorspronkelijke wil bij de schepping, en die gehandhaafd blijft in het nieuwe leven van Gods koninkrijk. Die doorgaande lijn wordt door Paulus toegepast op specifieke situaties in de gemeente, en dan geeft hij aanwijzingen voor wat wel of niet passend is in het optreden van vrouwen. Ik weet dat er rond de uitleg van deze twee teksten veel vragen zijn die niet eenduidig opgelost kunnen worden. Maar het is mijns inziens niet verantwoord om ze dan maar buiten de discussie te plaatsen, zoals de synode doet in de gronden bij besluit 3 ("in zichzelf geen onbetwistbare grond … omdat de exegese van deze teksten daarvoor te zeer omstreden is"). Dat kan zo niet! Binnen de marges van onzekerheid over een aantal details blijven er een aantal elementen waar je iets mee moet:

Allereerst het <u>feit</u> dat Paulus verwijst naar 'de wet' (1 Kor. 14) en naar de geschiedenis van schepping en zondeval uit Genesis 2 en 3 (1 Tim. 2). Dat roept natuurlijk vragen op: wat bedoelt Paulus met 'de wet', en wat wil hij zeggen met de verwijzing naar de geschiedenis van Adam en Eva? Daar zit best ruimte in voor verschillende uitleg, maar het voornaamste punt lijkt me dit: als Paulus hierop zijn instructies baseert, laat zien dat het voor hem dieper ligt dan alleen maar wat toevallige aanwijzingen voor de context van toen. In wet en schepping ligt blijkbaar iets van Gods bedoeling voor mannen en vrouwen, dat nog altijd richtinggevend is voor ons. Binnen het geheel van motieven die Paulus aanhaalt hebben deze verwijzingen een groot gewicht. Ze sluiten niet alleen aan bij de cultuur van toen – een cultuur van eer en schaamte, van vaste top-down verhoudingen in de maatschappij – maar ze zijn funderend en richting gevend.

Vervolgens kunnen we inhoudelijk kijken naar het optreden van vrouwen dat al dan niet passend is. Het is te gemakkelijk om dit 'passend' alleen af te meten aan de missionaire situatie van de toenmalige gemeentes, waarbij wij om diezelfde missionaire reden precies de tegengestelde invulling kunnen kiezen. Het 'zwijgen' dat Paulus aan de vrouwen in Korinte oplegt, heeft een inhoudelijke lading die we uit de context zo goed mogelijk moeten afleiden. Uiteraard gaat dit er niet over dat vrouwen op geen enkele manier hun stem mogen laten horen, zelfs niet bij het zingen. Eerder lijkt het te gaan om deelname aan het gemeentebrede beraad in de beoordeling van profetieën. Die lijn van uitleg volgde de synode van Ommen in 1993 toen het ging om kiesrecht voor de vrouwen. Het is te verdedigen dat in dat beoordelend meespreken een element van gezag en beslissing aanwezig is dat een relevant argument kan zijn in verband met de vraag naar 'de vrouw in het ambt'. Dat gaat dus niet rechtstreeks, één op één, maar er zit een *tussenstap* in: waarom vindt Paulus dit meespreken van de vrouwen niet passend, en op welke manier zit dat ook in wat wij 'het ambt' noemen? Voor de uitdrukkingen over 'onderwijs geven' en 'gezag uitoefenen' in 1 Tim. 2 geldt hetzelfde: ook die hebben een inhoudelijke

lading die we moeten proberen op een positieve manier te omschrijven. Anders onttrekken we ons aan een belangrijk stuk van de strekking van deze teksten. Daarbij zullen we ook iets moeten met het woord 'onderschikken' of 'gezag erkennen' dat we in beide teksten – en op nog veel meer plaatsen in het NT – tegenkomen: de vrouwen moet op een of andere manier hun plek innemen ónder hun man. Het valt mij op dat je in de recente bezinning dit element eigenlijk niet meer terughoort …

Tenslotte gaat het om de houding die wij ten opzichte van Paulus' woorden aannemen: zijn wij er op gericht om zijn instructies mee te nemen naar ons handelen vandaag, ook als we niet alle details precies overzien? Of laten we ze te gemakkelijk achter ons vanwege de afstand in tijd en cultuur? Ik geloof dat deze teksten nog altijd iets te zeggen hebben voor bepaalde vormen van optreden in het geheel van de gemeente, en dat ze dus een rol moeten blijven spelen in het nadenken over 'vrouw en ambt'.

Ambt en ambten

Wat bedoelen we bijbels gezien met 'ambt', en wat is het eigene van elk ambt afzonderlijk (diaken, oudste, predikant)? Het synodebesluit maakt daar geen onderscheid in. 'Het ambt' wordt dan een containerbegrip waar van alles in past. Jaren geleden al heeft prof. Jakob van Bruggen betoogd dat dit geen vruchtbare aanpak is. Besluit 3 van de synode redeneert vanuit het 'algemeen ambt' van alle gelovigen, en ziet van daaruit ruimte voor een volwaardige inzet van vrouwen op alle terreinen van het kerkelijk leven. Eigenlijk is met dat besluit – waarbij in de gronden ook de 'zwijgteksten' worden afgeserveerd – de voornaamste beslissing al genomen. De gevolgtrekking vanuit dit 'algemene' ambt naar de 'bijzondere' ambten snijdt echter geen hout. In het Nieuwe Testament hebben de functies die wij nu 'ambten' noemen elk een eigen karakter, en ze ontlenen hun gezag elk afzonderlijk aan de instelling door Christus en zijn apostelen. Inderdaad vervullen vrouwen in het Nieuwe Testament een groot aantal taken. We komen ze op verrassende plekken en posities tegen. Vrouwen zijn onmisbaar voor de voortgang van het evangelie. De eerste die in Europa tot geloof in Jezus komt, is Lydia de purperverkoopster uit Tyatira. Was Lydia er niet geweest, dan hadden wij hier nu niet gezeten. Naast die brede variatie aan taken en functies komen we in het Nieuwe Testament één *kernambt* tegen: de oudsten, die in alle gemeenten moeten worden aangesteld. Titus 1:5 bijvoorbeeld schrijft dit nadrukkelijk voor, en dat vormt dan in de brief die Paulus schrijft één geheel met de verdere instructies voor oudsten, opzieners en diakenen.

Ten aanzien van dit ambt schiet het synodebesluit (nummer 5) duidelijk tekort. Er is geen overtuigend bewijs dat in de Nieuwtestamentische gemeenten vrouwen als oudste actief waren. De passages uit Titus 1 en 1 Timoteüs 3 die spreken over de vereisten voor oudsten en opzieners gaan er duidelijk vanuit dat dit mannen zijn. De voorbeelden van Mirjam en Debora die uit het Oude Testament worden aangehaald, zijn niet voldoende om te concluderen dat dús vrouwen een plek hebben in het leidinggeven door middel van bestuur en rechtspraak. Ook in de openstelling van het predikambt gaat de synode te kort door de bocht. In de gronden bij besluit 6 wordt uitsluitend geargumenteerd vanuit de gave van de profetie. Inderdaad, het Nieuwe Testament kent vrouwelijke profeten. Denk aan de vier ongetrouwde dochters van de evangelist Filippus (Handelingen 21) En je zou vandaag nog steeds vormen kunnen bedenken waarin vrouwen ruimte krijgen om de woorden van God aan de gemeente door te geven. Maar ik zie deze *gave* van de profetie als iets *incidenteels*, waarbij mensen onder de directe inwerking van de Heilige Geest een woord voor die specifieke situatie krijgen.

Daarnaast heeft volgens het Nieuwe Testament het *ambt* een plaats in het meer *structureel* leiding geven aan de gemeente vanuit het Woord van God. Daarin zijn meer componenten van belang dan alleen de lijn van de profetie. Dit is voor mij inhoudelijk het belangrijkste punt: de structurele rol van de ambten in verkondiging en onderwijs en vermaning om de gemeente op het goede spoor te houden. Daarnaast zie je dan de gaven als een soort 'vrije vogels' die daar doorheen fladderen. Bij het gezag van het ambt is het belangrijk om dit in te vullen vanuit het inhoudelijk optreden. De oudsten zijn er om toe te zien, te vermanen, te bemoedigen vanuit het Woord van God. Predikanten geven in verkondiging en onderwijs de stem van de Goede Herder door. Zó geven de ambtsdragers leiding en

zó hebben zij daadwerkelijk gezag. De synode besteedt te weinig aandacht aan het eigen karakter en het eigen gezag van deze ambten – oudste en predikant – en trekt daardoor te snel haar conclusies.

Trouw aan het Woord van God

Hoe houden we in de discussie over 'M/V en ambt' vast aan het Woord van God? Hier ligt een belangrijke vraag, die ook te maken heeft met een moeilijkheid die veel mensen wel aanvoelen: hoe kan het dat we zo verschillend omgaan met de bijbelteksten die iets over mannen en vrouwen zeggen? Eerlijk gezegd verbaas ik me over de exegetische capriolen die je soms ziet rond de 'zwijgteksten'. Zo wordt er geopperd dat we die moeten zien in het kader van de verhouding tussen man en vrouw in het huwelijk; dan heeft het dus niets met de inrichting van de gemeente te maken. Of men betoogt dat de vrouwen in de tijd van Paulus laag opgeleid waren, en dat het daarom niet handig zou zijn als ze aan anderen onderwijs zouden geven; maar in onze tijd is dat natuurlijk heel anders geworden. Of je hoort verhalen over de eer-schaamte-cultuur als leidende verklaringen voor wat Paulus zegt. Mijn probleem is niet dat er verschillende benaderingen in de uitleg van deze teksten kunnen zijn. Mijn probleem is wel dat de voorbeelden die ik net noemde geen aanknopingspunt in de tekst zelf hebben: je haalt een idee van buitenaf, en dat leg je over de tekst heen.

Natuurlijk begrijp ik dat de context waarin het Nieuwe Testament is geschreven belangrijk is om concreet te begrijpen wat we lezen. Daar wordt in de nieuwere hermeneutiek terecht op gewezen. Maar de regels van de 'oude' hermeneutiek blijven van kracht: lees wat er staat, laat staan wat er staat, verklaar wat je leest. De aanwijzingen die Paulus en andere apostelen geven voor de verhouding van mannen en vrouwen staan uiteraard in de context van een bepaalde tijd en cultuur. Toch is dat niet alles. De apostelen spreken met uniek gezag om de gemeente van Christus te leiden en bij het evangelie te bewaren. Zoals Paulus op zijn bescheiden manier zegt (1 Kor. 7:40): "Dit is althans mijn mening, en ik meen dat ook ik de Geest van God bezit." Wat Paulus zegt, is niet 'maar een mening', maar daarin is hij door de Geest van Christus geleid. Aan het eind van 1 Kor. 14 staat het nog eens met zoveel woorden, na het stukje over de 'zwijgende vrouwen': "Wie van u denkt te kunnen profeteren of in het bezit van de Geest te zijn, dient te erkennen dat wat ik u schrijf een bevel van de Heer is." Een bevel van de Heer. Zo heeft zijn instructie aan de gemeente in Korinte en aan zijn medewerker Timoteüs ons nog steeds iets te zeggen.

De vraag naar het gezag van de Bijbel komt in de discussie over 'vrouw in het ambt' op verschillende manieren naar voren. Sommigen stemmen wel toe dat bijvoorbeeld de 'zwijgteksten' uit Paulus' brieven een blokkade vormen voor vrouwelijke ambtsdragers. Maar, zeggen ze vervolgens, daar kun je in deze tijd niet meer mee aankomen. Het staat wel in de bijbel, maar wij doen het nu anders. Als daarmee onze eigen cultuur en beleving leidend wordt, gaan we dat op meer onderwerpen meemaken. Uiteindelijk is het dan de vraag of we nog bijbels gereformeerd zijn. In andere benaderingen wordt op een meer genuanceerde manier onderscheid gemaakt tussen 'tijdgebonden' en 'blijvende' elementen in de Bijbel. Zo kom je dat bijvoorbeeld tegen in het laatste rapport van de deputaten 'Man/vrouw en ambt'. De vraag is wel: wat is het criterium om te bepalen wat blijvende geldigheid heeft en wat niet? Kort gezegd kun je onderscheid maken tussen hermeneutiek 1 en hermeneutiek 2. Met hermeneutiek 1 bedoel ik de klassieke benadering, die regels geeft voor de uitleg van de tekst. Dat betekent al dat bijbellezen niet altijd simpel is, en dat je bijvoorbeeld elke tekst ook in het geheel van de bijbel moet plaatsen. Hermeneutiek 2 trekt het breder: het gaat niet alleen om uitleg, maar om het hele proces van verstaan. Hoe komt de boodschap uit die oude geschriften van 2000 jaar geleden naar ons toe in onze situatie van vandaag? Wat is er veranderd in de patronen en waarden waarmee wij leven? In hermeneutiek 2 maakt onze beeldvorming mee deel uit van de betekenis die de teksten uit de bijbel voor ons hebben.

Nu zit er iets verwarrends in: in beide soorten hermeneutiek heb je een wisselwerking tussen tekst en context. Ook als je alleen maar de bijbel probeert uit te leggen, moet je rekening houden met de tijd en de concrete omstandigheden van toen. Maar in hermeneutiek 1 wordt de context vooral gebruikt als informatie om de strekking van teksten beter te begrijpen. In hermeneutiek 2 gaat het óók om culturele

waarden en patronen die de betekenis mee ‘kleuren’. Dat is een dieper ingrijpende interactie tussen de bijbeltekst van toen en onze leefwereld van nu. Wat ik daarbij belangrijk vind, is dat we altijd terugkoppelen naar de tekst zelf. Wij lezen de bijbel niet alleen met onze ogen van nu.

Wij ontvangen de bijbel als het Woord van God die nog altijd tot ons spreekt. Ik moet denken aan wat Paulus hierover zegt in Romeinen 15:4: Alles wat vroeger is geschreven, is geschreven om ons te onderwijzen, opdat wij door te volharden en door troost te putten uit de Schriften zouden blijven hopen. Er is verschil tussen vroeger en nu. Dat wist Paulus ook al. Maar dat verschil hoeft geen kloof te zijn: God was er al op bedacht, om in de woorden en verhalen van lang geleden te spreken tot ons hart, zodat we troost en hoop putten uit de Schriften.

Als ik ervoor pleit om trouw te blijven aan de Bijbel in alle concreetheid, ook van de teksten die ons soms zwaar op de maag liggen, dan heb ik niet de illusie dat we de vragen eenduidig opgelost krijgen. Maar ik blijf liever met meerdere bijbelse lijnen zitten, dan dat ik eenzijdig het ene spoor volg en de andere stukken waarheid van Gods Woord laat liggen.

Wat nu?

Uit het voorafgaande kan duidelijk zijn dat naar mijn mening de openstelling van de ambten voor vrouwen niet op deze gronden kan worden gehandhaafd. De besluiten van de synode zijn te zwak onderbouwd om zo’n grote stap te rechtvaardigen. In de hantering van de bijbelse gegevens blijven er te veel vragen open. Is het dan mogelijk om met een beter verhaal te komen? Als wij van mening zijn dat de gronden van de huidige besluiten niet deugen, dan kunnen we dit door middel van een revisieverzoek aan de volgende synode voorleggen, met de vraag “Wilt u er nog eens goed naar kijken?” Dan kán de conclusie zijn, dat de besluiten moeten worden teruggedraaid. Het is ook mogelijk dat er alsnog een betere, overtuigende argumentatie komt. Eerlijk gezegd ben ik daar niet heel optimistisch over. Hoe dan ook lijkt het mij van belang om een beslissing niet eenzijdig te forceren, zoals de huidige synode wel gedaan heeft. De verschillende elementen uit het bijbelse spreken moeten we naast elkaar laten staan, in de hoop dat we beter gaan zien hoe ze met elkaar samengaan. Daarbij is het van belang om als kerk te investeren in een bijbelse visie op man- en vrouw-zijn vandaag. Dat gaat breder en dieper dan alleen de vraag naar de ambten. Voor de volle breedte van ons leven is dit van belang. Als wij de invulling van onze identiteit en ons functioneren als mannen en vrouwen vooral door cultuur en beleving van vandaag laten bepalen, dan raken we wezenlijke inzichten en principes kwijt die ons helpen om in overeenstemming met Gods wil te leven. Dan gaan wij als mensen van vandaag ons leven vormgeven volgens de normen van deze wereld.

Zou er ruimte kunnen komen voor een specifiek ‘vrouwelijk’ ambt naast de drie ambten die we op dit moment kennen? Op basis van de Bijbel is er alle reden om te zeggen: de inzet van vrouwen op heel veel terreinen in de kerk is volop mogelijk en is ook onmisbaar. Op de laatste synode is een voorstel ingediend voor een uitgebreid diakenambt. De insteek bij de kerntaak van zorg en barmhartigheid lijkt mij te passen bij het bijbelse patroon van mannen en vrouwen, en vanuit die kern kan het werk van vrouwen in de breedte uitwaaieren, terwijl tegelijk de dimensies van geestelijk leidinggeven en gezaghebbend verkondigen daar buiten blijven. Dit voorstel heeft het niet gehaald, maar het zou de volgende keer kunnen terugkomen. Tenslotte zou ik de gedachte willen opwerpen om de lijn van de profetie, die we in het Nieuwe Testament tegenkwamen, uit te bouwen door in een of andere vorm aan bekwame zusters de bevoegdheid te geven om in de uitleg en toepassing van Gods Woord voor de gemeente op te treden. Daarbij blijft die ‘losse’ preekbevoegdheid wel onderscheiden van het structurele ambt van predikant. Zo kun je zoeken naar een vormgeving die volop de gaven en de inzet van vrouwen honoreert, terwijl je tegelijk vasthoudt aan een verschil in positie en verantwoordelijkheid dat als een vaste lijn uit het bijbelse onderwijs naar voren komt.

Dolf te Velde, 6 juli 2019.

Ambt V/M: een pleidooi

door Margriet Gosker

Geachte Collega Dr. Dolf te Velde, we kennen elkaar niet, maar wij volgen elkaar op twitter. Ik doe dat van uit onze gezamenijke gereformeerde achtergrond. Ik voel me geroepen te reageren op wat u in uw blog van 6 juli 2019 schrijft t.a.v het synodebesluit M/V uit 2017. Ik zie, dat u het oneens bent met het synodebesluit en u wilt het ongedaan maken. Maar tegelijk laat u de mogelijkheid open, dat er alsnog een betere, overtuigende argumentatie komt, ook al bent u daar niet optimistisch over. Die zinsnede heeft mij uitgedaagd een poging in die richting te wagen. Mogelijk kan ik iets bijdragen om de discussie te verhelderen?

Wie ben ik?
Ik ben één van de eerste vrouwelijk predikanten in de GKN, in het ambt van predikant bevestigd in 1972. Ik heb met vrucht zeven gemeenten mogen dienen en ik heb na mijn emeritaat nog een achtste gemeente als interim-predikant uit de brand mogen helpen. Nu ben ik op weg naar mijn vijftigjarig ambtsjubileum. Ik ben een kleine 20 jaar geleden gepromoveerd in de systematische theologie op de oecumenische ambtsdiscussie en heb mijn leven lang veel over vrouw en ambt nagedacht. Op mijn website http://www.margrietgosker.com. vindt u talloze artikelen van mijn hand. Misschien zou u mijn arikel: '*Gods ja en het nee van de kerk* 'eens willen lezen?[1] Dat handelt over dit thema in de breedte van de wereldwijde kerk.

Onnodig ingewikkeld?
Maar nu volg ik de lijnen, die u zelf trekt en reageer daarop. Ik hoop van harte, dat u de moeite wilt nemen om te lezen, wat ik u hieronder schrijf en ik hoop dat u mij de eer wilt aandoen van uw gewaardeerde respons. U noemt het thema 'Man/vrouw en ambt' breed en complex. Maar maakt u het daarmee niet onnodig ingewikkeld? Je zou het na 100 jaar vrouwen in het ambt ook luce clarius kunnen vinden, dat vrouwen niet van de ambtsbediening worden buitengesloten. Ik heb begrepen, dat u er op drie manieren naar kijkt. U vraagt allereerst: "Is het Bijbels verantwoord en wat zijn dan de Bijbelse gronden?" Terecht. Dat is goed gerefomeerd. Verder houdt u niet van verlegenheids oplossingen om de knoop door te hakken. Ook logisch. Ik ben gereformeerd genoeg om daar ook niet van te houden.

Hoe lees je de bijbel?
Ik ben het met u eens, dat de Bijbel er buiten houden geen optie is. Maar de vraag is dan wel: Hoe lees je de Bijbel? U maakt onderscheid tussen twee soorten hermeneutiek en u gaat – als ik het goed zie - niet mee in de gedachtengang dat wij nu in een andere cultuur leven dan toen. Daar zit wel één van mijn vragen u. Hoe consistent is dat? U benoemt het verschil tussen 'tijdgebonden' en 'blijvende' elementen in de Schrift en u vraagt u naar het criterium om te bepalen wat blijvende geldigheid heeft en wat niet? Maar een antwoord daarop geeft u niet. Is het criterium dan: het blijft zoals het altijd is geweest? Mijn criterium zou zijn of het dienstbaar is aan het Koninkrijk van God. Give it a chance. Dan zien we wel of het uit God is of niet. We mogen vertrouwen op de leiding van de Heilige Geest. De inmiddels honderjarige geschiedenis van vrouwen in het ambt in protestantse, anglicaanse en oud-katholieke kerken laat zien, dat ook vrouwen door Gods genade geestkrachtig zijn en een zegen voor de kerk in al het ambtswerk. Is het niet jammer en onnodig om vrouwelijk talent onder de korenmaat te zetten?[2] Kunt u zich voorstellen, wat de positie die u inneemt voor mij en voor alle vrouwen die een roeping tot het ambt hebben feitelijk betekent? Voor Almatine Leene? En wat doet het met de roeping van vrouwen als ds Marleen Blootens, ds J.G. Leefers-van der Ploeg, etc.? De beste vrouwelijke PKN

[1] http://www.margrietgosker.com/downloads/MargrietGoskerPublicatie0010.pdf

[2] M. de Baar, F. Cossee, M. van Veen en A.Voolsta (ed.), Honderd jaar Vrouwen op de Kansel 1911-2011, Hilversum, Verloren, 2011.

predikanten komen van Vrijgemaakte Huize. U veronderstelt, dat één van de achtergronden een strijd tussen de seksen kan zijn. Maar is dat geen ongelijke strijd, waar u naar kijkt vanuit uw eigen mannelijk bril? Bent u zich ervan bewust, dat u met uw opstelling een streep zet door het gezegend leven, dat ik zelf heb mogen leven door aan mijn roeping tot het ambt gehoor te geven? Uiteraard heb ik toen ik zestien was en besloot dominee te willen worden (wat toen ook in de GKN nog niet kon) ook met de door uw aangehaalde argumenten van scheppingsordonnanties en zwijgteksten geworsteld. Daarover straks meer.

Dominante mannelijke positie
U bespreekt 'Het Bijbelse onderwijs over man/vrouw' en citeert daarbij met instemming Erik de Boer, die in zijn boek 'Zij aan zij' heeft aangetoond, dat zowel in OT als NT gevarieerd wordt gesproken over vrouwen in de dienst van God. U bent het ook niet eens met het schema: 'man heeft altijd de leiding, vrouw is altijd ondergeschikt'. Gelukkig maar. Daarmee hebben wij een basis van gesprek.
U citeert terecht de bekende tekst uit Gal. 3: 27-28, waarin gezegd wordt dat wij onze diepste identiteit niet aan ons man- of vrouw-zijn ontlenen, omdat onze identiteit in Christus ligt. Maar dan concludeert u daaruit mijns inziens ten onrechte, dat we ons niet sterk hoeven te maken voor onze eigen sekse. Dit soort dingen zeggen alleen mannen vanuit hun eigen dominante positie en het zet vrouwen onterecht schaakmaat. Uit deze tekst zou je ook kunnen concluderen, dat vrouwen vanuit hun identiteit in Christus alleszins geschikt zijn en ook door God geroepen zijn tot de dienst aan God, ook in het ambt.

De Bijbel spreekt over talloze vrouwen in leidinggevende functies
U stelt, dat in het Nieuwe Testament iets van onderscheid in taken, verantwoordelijkheden en posities van mannen en vrouwen zichtbaar is. U werkt dat verder niet uit, maar u weet even goed als ik, dat er talloze vrouwen in OT en NT in leidinggevende posities en functies zijn geweest. Ze werkten als leidinggevend in de dienst van God, in de verkondiging en als profetes.[3] Incidenteel zegt u. Niet structureel. De rabbijnen noemden later ook Sara, Abigaïl en Ester onder de profetessen. En ook Rachel, Elisabeth en Maria hebben geprofeteerd en meegeholpen in de verkondiging van het Evangelie. Maria Magdalena wordt de apostel bij uitstek genoemd (Apostel Apostolorum)[4] en laten we Ruth en Lydia niet vergeten en evenmin, Prisca, Tryphena en Tryphosa en de diakenen Febe en Junia (Romeinen 16). De laatste is eeuwenlang als de man Junias beschouwd, maar er is communis opinio onder de exegeten, dat zij een vrouw is geweest.

Slavernij?
U stelt, dat in het Nieuwe Testament ook iets van een onderscheid in taken en posities van vrijen en slaven zichtbaar is. Ook dat werkt u verder niet uit. De slavernij is in 1863 afgeschaft, zoals u weet en niemand wil terug naar de Bijbelse tijden, waarin slavernij normaal gevonden werd. Het vrouwelijk geslacht is (gelukkig) niet afschafbaar, maar de ongelijke positie man/vrouw of slaaf/vrije kan vandaag niet langer meer de norm zijn. Ook niet uit Bijbels oogpunt (Gal. 3).

Gelijkwaardige relatie
U bent het met Egbert Brink eens, dat de vloek (Gen. 3) op de man/vrouw relatie is in Christus is opgeheven. Terecht, maar jammer is, dat u er toch min of meer aan vasthoudt. Waarom? Dat is toch helemaal niet nodig? Wij zijn aan elkaar gegeven als vrouwen en mannen inderdaad, en als ouders en kinderen en daarvoor mogen we oprecht dankbaar zijn. Maar ook uw zes kinderen worden groot en dan verandert de dominante relatie van ouders en kinderen in een gelijkwaardige verhouding. Zo is ook de dominante relatie heer/slaaf veranderd in een gelijkwaardige relatie en zo verandert ook de dominante man/vrouw verhouding in een gelijkwaardige relatie. En zo worden onze onderlinge verhoudingen van binnenuit vernieuwd, omdat we elkaar mogen zien en aanvaarden vanuit onze verbondenheid in Christus (Romeinen. 15:7). Christus is gekomen om de structuren van binnenuit te genezen.[5]

[3] Mirjam (Ex. 15:19), Debora (Rechters 4:4), Hulda (II Koningen 22:14), de vrouw van Jesaja (Jesaja 8:3), Noadja (Nehemia 6:14), Anna (Lucas 2:36) en de vier dochters van Filippus (Hand. 21:9). Izebel niet meegeteld (Openbaring 2:20).
[4] Hrabanus Maurus in de achtste eeuw.
[5] M.R. van den Berg, *De brief aan de Colossenzen*, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam 1973, 64.

Wederkerige onderworpenheid
Dan neemt u een tekst bij de kop uit Kolossenzen 3:18-24, met raadgevingen om elkaar te erkennen, lief te hebben, te respecteren en te gehoorzamen. Waarom? Er is in 1956 een mooi boekje verschenen van H.J. Bolkesteijn-van Binsbergen, getiteld '*Wederkerige onderworpenheid*,[6] waarin wordt aangetoond dat op Bijbelse gronden gesteld kan worden, dat deze onderworpenheid geen eenrichtingsverkeer is, maar wederkerig is. De exegeet G. Bouwman stelt, dat Paulus hier gebruik maakt van een al bestaande gezinsregel uit de stoicijnse filosofie, die in de toenmalige cultuur dominant was. Daarna legt u een verbinding met het ambt, die ik in verband met Kol. 3 helemaal niet zie. Het gaat in Kolossenzen in die 'huistafel'[7] of 'huiscodes' over huwelijk, gezin, en huiselijk leven, maar niet over ambt. Voor mij is uw betoog hier niet overtuigend.

Zwijgteksten?
Daarna noemt u de 'zwijgteksten' uit 1 Korinte 14:34-35 en 1 Timoteüs 2:11-14. Volgens u zijn dat geen spelbrekers, maar het topje van een ijsberg. Mooie beeldspraak, maar wat is dan die ijsberg? Dat zijn volgens u de scheppingsordonnanties, die teruggaan op de goddelijke wil bij de schepping, die gehandhaafd blijven in het nieuwe leven van Gods koninkrijk. Exegetisch is hier weinig chocola van te maken. – om ook maar even beeldspraak aan te houden, want ik zie voor deze zogenaamde scheppingsordonnanties geen enkele Bijbelse grond.

Roomse zuurdesem?
Wel worden ze veelvuldig in Rooms-Katholieke theologie gehanteerd en daar zit u dan met uw gedachtengang dan ook heel dicht tegen aan. Roomse zuurdesem? Zomaar poneren, dat iets Gods wil is, is een argument dat elke tegenspraak doodt. Wie zou ik zijn om tegen Gods wil in te gaan? In de RK theologie zit daar altijd nog de stap van de pauselijke uitspraken tussen, maar als u nu al weet, dat het tegen Gods wil is om vrouwen toe te laten tot de ambten, is dan uw Bijbeluitleg niet net zo pauselijk? Ik meen het oprecht, als ik u zeg, dat er dan geen verdere discussie meer mogelijk is. Wezep locuta, causa finita. Ik ben benieuwd of u het gezag van onze koninginnen Wilhemina, Juliana en Beatrix aanvaardt? Op welke grond dan? Ik sprak eens in Rome met een hooggeplaatste prelaat over dit onderwerp en vroeg hem, waarom vrouwen niet gewijd mogen worden? Het bekende antwoord in de Catholica is dan uiteraard, dat Jezus alleen twaalf mannen tot zijn apostelen gekozen heeft, een argument, dat ik bij u niet heb aangetroffen. Na enig doorvragen zei de man: het mag niet van de paus. Na nog even doorvragen zei de man: het mag niet van God. Ik vroeg hem of hij mij dan zondig vond, omdat ik deed wat niet mocht van God. In mijn kerk was ik niet zondig, zo luidde het antwoord. Wat zou uw antwoord aan mij zijn?

Hermeneutiek
Ik heb als gereformeerd jong meisje erg met deze zwijgteksten en met het begrip ὕπανδρος geworsteld, totdat ik tot het bevrijdende inzicht kwam, dat deze zwijgteksten niet bedoeld zijn om in alle eeuwen vrouwen van het ambtswerk uit te sluiten en ook niet om vrouwen tot in alle eeuwigheid onder de man te plaatsen. Het gaat hier over hermeneutiek. Niet elke uitspraak in de Bijbel over mannen heeft betrekking op alle mannen in alle eeuwen. Niet elke uitspraak uit de Bijbel over vrouwen heeft betrekking op alle vrouwen in alle eeuwen. Niet elke uitspraak in de Bijbel heeft letterlijk eeuwigheidswaarde, maar moet gezien worden in het licht van de tijd waarin deze ontstond. Soms mogen we dingen ook overlaten aan de leiding van de Heilige Geest. Als 1 Timotheus 2:8 zegt, dat mannen bij iedere samenkomst met geheven handen moeten bidden, dan ziet u dat toch ook niet als een gebod voor alle eeuwen? Toch houdt u er aan vast, dat vrouwen hun plek moeten innemen 'ónder hun man' (ὕπανδρος)?

[6] H.J. Bolkesteijn van Binsbergen, *Wederkerige onderworpenheid*, Callenbach, Nijkerk1956.
[7] G. Bouwman, *De brieven van Paulus aan de Kolossenzen en aan Filemon*, Romen, Roermond 1972, 135-136. Over de huiscodes ook: César Alejandro Mora Paz. 'Kolossenzen', in: E. Eynikel, E.Noort, T. Baarda, A. Denaux, *Internationaal Commentaarop de Bijbel*, Band 2, Kok/Averbode, 2001, 1971-1984, 1981.

Onder de man?
Het valt u op dat dit element in de recente bezinning over het ambt niet naar voren komt. Mij lijkt dat zeer terecht. Ook in Genesis 1 is de vrouw exegetisch niet maar het hulpje van de man, maar juist de hulpe *tegenover* hem. Gelijkwaardig dus. De Wirkungsgeschichte van sommige Bijbelteksten (en van het schema Eva-Maria, enkel gebaseerd op 1Timotheus 2:13) heeft een desastreuze uitwerking gehad op de positie van vrouwen in de kerk.[8] Gelukkig komt daar nu verandering in.

Onderscheiden ambten
Zoals u weet komt het woord ambt in de Bijbel als zodanig niet voor en is de gereformeerde ambts-opvatting met het presbyteriaal-synodale stelsel Bijbels gezien één van de mogelijkheden naast het congregationalistische en het episcopale stelsel van kerkregering. De nadruk op het ambt aller gelovigen is typisch reformatorisch en in die zin ook echt gereformeerd. Ik ben het helemaal met u eens dat wat wij nu 'ambten' noemen (van predikant, ouderling, en diaken) elk een eigen karakter moeten bewaren, en dat ze hun gezag elk afzonderlijk ontlenen aan de instelling door Christus en zijn apostelen. Ik heb zelf geduchte kritiek op de ontwikkelingen binnen de Protestantse Kerk van Nederland, die in haar jongste besluiten de differentatie tussen de ambten heeft verduisterd door kerkelijke werkers het ambt c.q. het werk van predikanten te laten vervullen door ze in het ambt van ouderling te stellen. Die kant moet het volgens mij niet op.

Alleen mannen?
Ik denk met u, dat in het Nieuwe Testament de πρεσβύτεροί inderdaad veelal mannen waren. Logisch ook in die toenmalige cultuur. Debora gaf leiding en sprak recht. Een uitzondering? Ja, maar dan ook een mogelijkheid. Jammer, dat volgens u de schriftuurlijke voorbeelden niet voldoende zijn (want incidenteel) om vrouwen tot de ambten toe te laten. Is dat gehoorzaamheid aan de Schrift? Of een statement van u zelf, dat voortkomt uit gewoonte? U zegt, dat wij de Bijbel niet alleen lezen met onze ogen van nu. Maar kan dat wel?

Trouw aan de Bijbel?
U citeert daarbij Romeinen 15:4. Maar maakt u zo van deze tekst niet een van de loca probantia, terwijl het in Romeinen 15 er juist gaat om, dat wij leren niet ons eigen belang te dienen? Ook niet ons eigen mannelijk belang? Sterk in u tekst vind ik, dat u er voor pleit om trouw te blijven aan de Bijbel in alle concreetheid, ook van de teksten die ons soms zwaar op de maag liggen. Maar zodra dat een ander woord wordt voor conservatisme, haak ik af.

Specifiek vrouwelijk ambt?
Tenslotte pleit u aan het eind van u betoog voor een specifiek (al te mager) 'vrouwelijk' ambt naast de drie bekende ambten. Waarom? Ziet u een Bijbelse grond voor dit specifiek uitgeklede vrouwelijke ambt? U ziet de inzet van vrouwen op veel terreinen in de kerk als onmisbaar. Dat begrijp ik, bij het gebrek aan mankracht. Met alle respect: dat ziet de paus ook zo. Vrouwen mogen veel werk opknappen, maar niet geestelijk leiding geven en niet gezaghebbend verkondigen. Dat mogen alleen de mannen. Roomse zuurdesem? U hebt inmiddels wel begrepen, dat ik daar niet blij van wordt, maar ook dat het mij wezenlijk aan het hart gaat.

U veel zegen, liefde en wijsheid toewensend bij uw werk in Kampen (waar ik in de jaren zestig ook gestudeerd heb - maar toen hadden wij als Oudestraat en Broederweg geen enkel contact met elkaar).
Ds. Dr. Margriet Gosker

Venlo 9 juli 2019

[8] In Genesis 3 is - in tegenstelling tot wat Timotheus zegt - niet Eva, maar Adam de eerstverantwoordelijke voor de zondeval en wordt ook Adam door God als eerste ter verantwoording geroepen.